

Főbányabejárási jegyzőkönyv 1893-ból¹

II., befejező rész

Közli: HADOBÁS SÁNDOR

20. Vashegyi bányák. A főbejárási bizottság október 14-én reggel Dobsináról Vereskőig és Murányon keresztül Vashegyre rándult, ahová késő este érkezett.

Október 15-én vasárnap a bányák művelése szünetelven a bányatérképek vizsgáltattak meg. Cséti tanár úr² a f. évi augusztus hó 16-ától szeptember 18-áig tette felméréseit a vashegyi bányán a 21., 22., 23. és 24. bányatelkekről 6 részletes térképet készített, éspedig a Ferenc József-táró síkjában egy függélyes keresztmetszetet, mely a települési viszonyokat ábrázolja, és öt alaprajzot, melyek az Antal-folyosó, Sándor-folyosó, László-táró – Ferenc József-tárói körfolyosó és a Ferenc József-táró szintek műveléseit ábrázolják.

A bizottság azt találta, hogy a térképek nagy gonddal és szakismerettel készítették. Azonban Cséti tanár a 2 év előtti megkezdett általános térképnek a kívánt kiegészítésén a folyó évben semmit nem dolgozott, az itt a Vashegyen azon állapotban találtattott, amelyben 2 év előtt volt.

Tekintve, hogy a vashegyi bányauzem szakszerű szabályos vezetésére szükséges, hogy egy tökéletes és az összes régi és új bá-

¹ A főbányabejárási jegyzőkönyv I. részét a *Bányászattörténeti Közlemények* VIII. (2009. évi 2.) számának 125-137. oldalán közzétük.

² Cséti (1884-ig *Chrismar*) Ottó (Buda, 1836 – Lucsvina, Szepes megye, 1906): bányamérnök, selmecbányai akadémiai tanár, 1894-től főbányatanácsos. Szakterülete a bányaméréstan volt, melyen hazánkban úttörő munkásságot végzett.

nyamíveléseket és a települési viszonyokat magában foglaló általános térkép rendelkezésre álljon: a bizottság kívánatosnak tartja, hogy ezen megkezdett térkép egy szakember által teljesen kiegészített és befejeztessék.

21. A bizottság október hó 16-án a vashegyi bányákat bejárta; a Péter–Pizmo-tárón bement, megvizsgálta a Péter–Pizmo táró és Antal folyosó szintjei között szemben levő fejtéseket. Onnét lement az Antal folyosó alatt 16 méterrel mélyebben hajtott Középfolyosón a László-táró szintjére, onnét a kötélpálya-állomásra és a Ferenc József-táróba, és végre megszemlélte az utóbbi torkolatánál tervezett kincstári kötélpálya-állomás helyeit.

A Péter–Pizmo-táró és Antal-folyosó közötti szinten dolgozik jelenleg a 24. bányatelekben 6 fejtőcsapat és a 23. bányatelekben egy csapat, mégpedig mindannyian a 3., vagyis a fedőtelepen.

Ezen fejtések az Antal-folyosó szintről fölfelé haladva, attól most 10-14 méter magasságban vannak; a telep a fejtéseknél 10 – 20 méter vastagságok között változik, és igen gazdag és tiszta vaskövet tartalmaz.

E szintek között a 21. és 22. bányatelekben a 2., vagyis a középső telepen dolgozik 3 fejtőcsapat az Antal-szinttől fölfelé 6 méter magasságban. A telep a fejtőhelyeken folyton változó és terjedelmes dudorodást képező vastagságokban fordul elő, és csak olyan gazdag és tiszta vaskövet tartalmaz, mint a 3. telep.

Mindkét telep előjövetele egy csapásban, dőlésben mint vastagságban felette szabálytalan, és felette vigyázni kell, hogy egyes elszigetelt fészkek hátra ne hagyassanak. Ennélfogva megújítatik az 1892. évi főbejárás jegyzőkönyv XIX. pontjában foglalt azon határozat, hogy a fejtőpásztákból a bányatelek határáig kutató keresztvágatok hajtassanak.

Egyúttal szükségesnek tartja a bizottság, hogy a bányatelek lefejtett szintjeiről fejtési térképek készíttessenek, melyeken az összes lefejtett teleprészek pontosan berajzolva legyenek.

22. Az Antal-folyosó szintjén az 1., vagyis fekütelepre eddig feltáróvágat nem hajtattott, mivel a társulati szomszéd mívelések után azon nézet uralkodott, hogy ezen telep a 21-22. telek határain kívül esik. Cséti tanár felvételei alapján azonban remélteni lehet, hogy e telep legalább részben e telkekben előtálálható lesz.

Határozzatik, hogy a Wekerle folyosó szintről a 133. felmérési pont közelében az Antal folyosó szintre egy, a telep dőlését követő feltörés hajtassék, és ha az a telepet az Antal-szinten a 21. és 22. telekben megtalálja, akkor annak e magasabb szinten való feltárására e szinten egy alkalmas keresztvágat lesz hajtandó, mely a fekvő telepnek lefejtésére szolgálni fog.

23. Az Antal-folyosónak a 24. bányatelekből a Béla-akna felé való folytatása a 233. határpont közelében beomolva találtatott, és épp annak helyreállításán dolgoztak.

Határozzatik, hogy ezen folyosó helyreállítása eréllyel folytatassék, hogy azon át a keleti bányatelkekkel való összeköttetés mielőbb létesíttessék.

24. A főbejárasi bizottság azután a dénesaknai létrákon leszállott az Antal-folyosó alatt 16 méter mélységben fekvő középső folyosóra, melyen jelenleg egy új fejtőszint feltárása van munkában. Szükséges lévén ezen új fejtőszintnek nevet adni. A főbejárasi bizottság javaslatba hozza, hogy az új szintnek a miniszterelnök Őexcellenciája neve, Wekerle adassék, és hogy evégből őexcellenciája felső beleegyezése kikéressék.

25. A Wekerle-folyosó szintjén a Dénesaknától északra hajtott keresztvágat mindhárom telepet átmetszette, és a fekvőtelep fekvő követ, a chlorispalát elérte.

Ezen keresztvágatból a 2. telep csapása irányában a 22. telekből a 21. telek határán túl egy feltáró járat hajtatott, onnét pedig az 1. telepre egy másik keresztvágat, hol egy feltáró munkáscsapat dolgozott, mely az 1. telepet elérte, és abban 5 méter vastagságig haladt, a telep tisztátalan ankerit tartalmú vaskövet találtak.

Egy másik feltáró munkáscsapat a 3. telepben csapásirányban hajtott járatban dolgozott, és a fő keresztvágattal körülbelül 12 méterre haladt. A járat az első négy méternél vaskőben, azután 7 métert meddőkőben haladt, és az utolsó 1 méternél ismét elérte a telep fedőjét.

A Wekerle-szinten dolgozik azon kívül 2 fejtő munkáscsoport: az egyik az 1. telepen pátvaskövet termel, mely tömör, jó minőségben fordul elő, a másik csapat a 2. telepen barnavaskövet, mely szintén gazdag és tiszta minőségű.

A bizottság kívánatosnak tartja, [hogy] az Antal [szint] alatt fekvő alsó szinteken csakis pátvaskő termeltesék, mely az Antal szinten elő nem található; míg ellenben a barnavaskő-termelés az Antal szintre és a keleti bányatelekre korlátoztassék mindaddig, míg e szinteken elegendő fejtőhely berendezhető lesz. A keleti bányatelek rövid idő múlva üzembe vehetők lesznek, tehát ott több fejtőcsapat lesz elhelyezhető; határozatuk tehát, hogy a Wekerle szinten barnavaskőre semmi fejtés ne üzessék, és az ott dolgozó fejtőcsapat a keleti bányatelek előkészítésénél alkalmaztassanak.

26. A Wekerle-szintről a 24. bányatelek feltárása legközelebb szükséges leend.

A bizottság határozza, hogy az ezen telekben csapás irányában létesítendő járat a 3. telep fedőjében hajtassék.

27. A bizottság azután a Dénesaka létráin leszállott a László táró szintre. Ezen szinten két munkáscsapat találtatott, melyek a 3. telepen pátvaskövet fejtenek, az egyik csapat a László szint felett 4 méter magasságban a Cséti térkép 160. mérési pontjánál tiszta, jó minőségű és igen gazdag pátvaskövet termel, a másik csapat szintén ily magasságban a 152. mérési pont kelében hasonló jó minőségű pátvaskövet fejt.

A jelenleg termelt összes pátvaskő a Rimamurány-Salgótarjáni társulatnak adatik át azon 100.000 q pátvaskő számlájára, mely a társulatnak folyó évi március 7-én 15742. szám alatt kelt rendelettel eladatott.

A társulati igazgatóság iratbeli megkeresése folytán ezen pátvaskő-mennyiség szállítása folyó évi október 1-étől 1894. évi október 1-éig terjedő időre állapított meg.

Hogy ezen szállításnak eleget lehessen enni, szükséges lesz a pátvaskő-termelésre 8 fejtőcsapatot folytonosan alkalmazni.

E fejtőhelyek berendezésére ennél fogva a László-tárá szinten a 2. telepet újból fel kell újítani, mivel az a telephez vezető keresztvágat a társulat által a bérbe adott alsó teleprészekben végbevitt munkálatok folytán összeomlott.

A bizottság a bánya kőzetét e ponton megszemlélvén azt az alsó mívelések folytán annyira meglazulva és megrendülve találta, hogy a beomlott közép-keresztvágat helyreállítása helyett célsze-

rúbbnek véli a 2. telepet a főkereszt-vágatból felnyitni egy a csapás irányában hajtott járat által, határoztatik tehát, hogy a 2. telep feltárása ezen módon létesíttessék.

28. A bizottság azután a László-tárón át a kötélpálya-állomásra ment. Ott a mázsálási könyveket megvizsgálta.

A könyvek rendesen vezetve találtattak, és a könyvvezetés egyszerűsítésére nézve némi útmutatás adatott.

29. A társulati kötélpálya üzemen kívül találtatott f. évi szeptember hó 10. óta nagyobb mérvű javítás alatt áll és megindulása csak november hó folyamán várható.

A társulat a folyó évben már 195.000 [q] kincstári vaskövet elszállított, tehát ha a kötélpálya üzembe jön is, a kincstárnak legfeljebb az év vége felé fogja a hiányzó 5000 q [vaskövet] elszállítani. Ezen körülménynél fogva a termelt vaskő szeptember 16-a óta a rakodóterre készletben rakatik. A bejárásnál ott körülbelül 21.000 q vaskő-készlet találtatott, melyből körülbelül 1500 q pátvaskő, a többi barnavaskő.

A munkások ennél fogva részint a Rimamurány számára pátvaskövet fognak termelni, részint a keleti bányatelkek feltárásánál fognak alkalmaztatni és csak annyi fog a barnavaskő-fejtésnél hagyni, hogy abból havonként körülbelül 10.000 q termeltessék.

30. A bizottság azután a Ferenc József-altárót járta be. Ott a társulat munkásai a lemívelt telepek keresztezésénél az altáró ácsolatán és száraz fallal való megerősítésén dolgoztak.

A szerződésben és az avval kapcsolatban levő 1891. évi 56.378. sz. rendeletben ki van kötve, hogy a bérlet megszűntével az altáró 16-18 cm vastag tölgyfa-ácsolattal és vastag lapos kövekből falszerűen rakott szárazfallal kiépíttessék. Az altáróban a társulat az 1. telep keresztezésénél 25 méter, a 2. telepnél 6 méter hosszban az ácsolatot és szárazfalat már beépítette. A ácsolat a szerződés szerint helyesen kiépítve találtatott, de a mögött levő fal nem felel meg a szerződés kikötéseinek. Az arra használt kövek kicsinyek és falazásra nem alkalmas alakúak, és nem falszerűen vannak beépítve, hanem berakat szerint van azokkal az ácsolat mögötti üreg kitömve, úgy hogy a fal a felső rétegek nyomása ellen a legkisebb biztosítékot sem nyújtja; az altáró gardozata mö-

gött eddig felállított fal tehát nincs a szerződésnek megfelelően kiépítve.

A bányavezetőség jelenti, hogy a fal ezen szerződésellenes kiépítése miatt ismételve tiltakozott és a társulat bányavezetőségét a szerződés feltételeire többször figyelmeztette, de mindhiába.

Ennek folytán határozatlik, hogy a bányavezetőség az altáró falának ily módoni beépítését tovább ne engedje, és azonnal írjon a társulati bányaigazgatóságnak, és szólítsa fel, hogy az eddig beépített falazatot a szerződés értelmében újból kiépítse, és aszerint intézkedjék, hogy az altáró falának további kiépítésénél a szerződés megállapított feltételei szigorúan figyelembe vétessenek, és egyúttal az egész ügyről kimerítő jelentést tegyen szabályszerű úton a Pénzügyminisztériumhoz.

31. A bizottság megsejmlélte a Ferenc József-altáró előtt tervezett kincstári kötélpálya-állomás elhelyezésére szánt területet és a bányavezetőség által készített és felterjesztett tervet. A kötélpálya berendezését tárgyalta és megállapította: a bányavezetőségnek útmutatást adott, hogy a tervet a hozott megállapodások értelmében átdolgozza és újból felterjessze.

32. A bizottság azután tárgyalás alá vette a keleti bányatelkek lemívelésének kérdését, mely az 1892. évi október hóban tartott főbejárás jegyzőkönyvének XXIII. pontjában tárgyalatott. A keleti telkeknek annak alapján elrendelt eltárását a bányavezetőség eddig azért nem kezdte meg, mivel a társulat a Clotilda folyosóját, melyen a feltárás kivihető, helyenként beomlani hagyta, annak helyreállítását csak szeptember 17-én, mikor a bányavezetőség erre felszólította, kezdte meg. A folyosó helyreállítása már az 50. bányatelekeig haladt.

Határozatlik, hogy a bányavezetőség a kellő munkáscsapatokat haladéktalanul az 50. és 49. bányatelkek járatainak helyreállításához odaállítsa, hogy ezen telkek régi míveleteit jó karba helyezék, és ott az ércfejtést mielőbb megkezdjék.

33. A keleti bányatelkek közül a 60. és 56. számúnak feltárása a benyújtott terv és költségvetés alapján a f. évi 61.406. sz. rendelettel engedélyezve és elrendelve van, tehát határozatlik, hogy mi-helyt a társulat a Clotilda-folyosót ezen telekig helyreállította,

ezen telek feltárása a legnagyobb eréllyel vitessék végbe, és ha azokban a telek feltáratik, az azonnal fejtés alá vétessék.

34. A keleti bányatelek gyors eltárása és lemívelése igen szükséges, mivel a társulat a Clotilda-folyosó használatát csak néhány évre engedte át, ennél fogva a bizottság szükségesnek tartja, hogy a fentemlített 2 telken kívül még a 67. bányatelek is mielőbb feltárássá és üzembe vétessék. Evégből a társulati bányaigazgatóság felkérendő volna, hogy a 6. bányatelek közelében hajtott keresztvágatát a kincstári feltárás céljaira átengedni [szíveskedjék], és ha az átengedtetik, akkor azon pontot, hol a keresztvágat az érctelepét átmettszi, csapásirányban egy feltáró járat a 67. telekben hajtandó. Ha pedig a társulati keresztvágat át nem engedtetik, akkor e bányatelek közvetlen a Clotilda-folyosóból egy keresztvágat által tárandó fel.

35. A főbejárás alkalmával azon sajnos tapasztalástéteget, hogy az eddig tett feltárások szerint a vashegyi bányákban a kincstárnak már kevés pátvaskő áll rendelkezésére.

Ezen tényt szem előtt tartva és a Rimamurány-Salgótarjáni társulatnak eladott 100.000 q pátvaskő záros időre kikötött szállítására tekintettel határozatlik, hogy a Vashegyről pátvaskő [a] tiszolci olvasztó részére csak azután szállíttassék, ha a 100.000 q a társulatnak teljesen átadva leend. Továbbá, hogy azután is a vashegyi pátvaskő-termelés csökkentessék.

36. Az 1892. évi októberben tartott főbejárás a jegyzőkönyv XXIX. pontjában azt határozta, hogy a kötélpálya-állomáson a társulat területéből a kincstár által 10 évre bérelt ércrakodó tér és kovácsműhely térbérletének meghosszabbítása iránt felterjesztés téessék. A bányavezetőség ezen felterjesztést néhány nap előtt küldte be a z[ólyom] brézói hivatalnak.

Határozatlik, hogy ezen ügy folyton szem előtt tartassék.

37. A kincstár a Vashegyen csupán távolabb vidékről való munkásokat alkalmaz, és ezek elhelyezésére nem áll rendelkezésre csak is a Péter–Piszmo tárónál 65 m³ űrtartalmú kis munkáslaktanya, mely legfeljebb 15 munkás elhelyezésére szolgálhat, és a Ferenc József-tárónál újabban engedélyezett szintén kis laktanya, mely legfeljebb 18 embert fog befogadhatni.

Tekintve, hogy a Vashegyen körülbelül 80 munkás állandóan alkalmaztatik, a laktanyák annyira túlszűfölvá vannak, hogy a köz-igazgatási hatóság legközelebb tartott helyszíni szemlénél a bányavezetőséget emiatt megintette.

A főbejárás bizottság ezen körülménynél fogva szükségesnek tartja, hogy a vashegyi munkások elhelyezésére egy ház 3 lakószobával és egy kórszoba építtessék.

Ezen épület elhelyezésére a bizottság alkalmatlannak találja a kincstár tulajdonában levő ama telek alsó végét, amelynek másik végén bányafelőri lak van építve.

38. Október 17-én a bizottság a főbejárás által észlelt viszonyokat és a bányaiüzemvitelt vette tárgyalás alá, és a jelen jegyzőkönyv szerkesztését folytatta.

Október 18-án reggel a bizottság Vashegyről Tiszolcra rándult, ahová délben érkezett.

39. Tiszolci bányák. A bizottság délután a marnai bányához rándult és azt bejárta. Itt két fejtő munkáscsapat és egy feltáró csapat van elfoglalva.

A bizottság a bányában bement az Ó-Masna-tárón, a bánya középrészén a táro talpa alatt 2 méter mélységben üzött egyik fejtést megsejmlélte. A bánya ezen részében a fejtés az 1. talpfolyosótól felfelé egész ezen szintig haladt, és az ezenközben előfordult oligonit és érctelep már majd' teljesen lefejtette. A még lefejtendő talpmaradék itt csak 4-5 méter hosszú, és november hóban teljesen le lesz művelve.

Onnét a bizottság az 1. talpfolyosóra és a bánya északi részén a folyosó talpa felett 3 m magasságban üzött másik fejtést megvizsgálta.

Az érctelep itt tiszta és jó minőségű oligonitot tartalmaz, és körülbelül 8 méter vastagságon felfelé húzódik, és a legnagyobb valószínűséggel a 8 méter[rel] magasabban levő Ó-Masna-táróig előtalálható lesz, tehát a bánya e pontján még szép mennyiségű oligonit-érc lesz lefejthető.

Onnét a bizottság létrákon a 13 méterrel mélyebben fekvő 2. talpfolyosóra szállott le, mely keresztvágatot képez, onnét a csapás szerint déli irányban hajtott feltáró-járatot megsejmlélte. Ezen já-

rat vájvége a keresztvágattal 13 méterben elérte egy hét előtt az érctelep, és abban eddig 2 méterre behatolt.

A telep igen szép fehér oligonit-ércet tartalmaz, melyben fekete barnakőérc (piroluzit) elszórt fészkekben előfordul. A telep úgy a fekvő, mint a fedő felé, valamint felfelé is szélesedni látszik. Tehát itt szintén szép mennyiségű érc lefejtésére van kilátás.

Határoztatik, hogy a talpfolyosó északi fejtőhelyéről és a 2. talpfolyosón újabban feltárt érctelepből külön-külön oligonit és barnakő átlagos ércpróbák veendőik, melyek vegyelemzés végett a z[ólyom]brézói hivatal útján V[ajda] Hunyadra lesznek küldendőik.

Általános ügyek. 40. A főbejárás bizottság az összes bányánál azt tapasztalta, hogy a bányajogosítványok térmértékek határai egyszerű vékony facölöpökkel vannak megjelölve, melyek nehezen feltalálhatók, és nem nyújtanak kellő tájékoztatást a kincstári bányabirtokra nézve.

A bizottság szükségesnek tartja, hogy a kincstár összes vashányabirtokain a határpontok facölöp helyett határkövekkel láttassanak el, melyekben a kincstári tulajdon („kir.”) jellel és a bányamérték adományozásainak szabályszerű jelei maradandólag bevésvé legyenek, kívánatos továbbá, hogy ezen határkövek minden öt évben legalább egyszer helyi szemle által megvizsgáltassanak.

41. A főbejárás, amint a jegyzőkönyv számos pontjából kitűnik, azt találta, hogy a kincstári bányabirtokok felvétele, biztosítása és rendezése, valamint a folyamatban levő bányaművelések felmérése, ellenőrzése és térképezése nem eszközöltetik oly mérvben, amint azt a kincstár érdekei megkívánják.

A főbejárás bizottság meggyőződött egyúttal arról, hogy a bányavezetőséggel megbízott főmérnöknek alig van annyi ideje, hogy a szétszórt és távol eső bányákat a szükséghez mérten bejárja és megvizsgálja; ott a bányák üzemvitelét megfelelő eréllyel és gondnal vezesse és az avval összefüggő kezelési és számadási teendőket is ellássa; tehát a főmérnöknek nincs meg a fizikai ideje arra, hogy a bányabirtokok rendezését és a folyton előre haladó művelések felvételét is teljesíthesse. A legközelebb melléje rendelt bányagyakornok ugyan nagy segítségül szolgál neki, de leginkább

csak arra, hogy a rendes bányüzemvitelt erélyesebben és gondosabban vezethesse.

A főbejárási bizottság tehát felette kívánatosnak tartja, hogy a fent elősorolt bányarendezési, felmérési és térképezési teendőkkel egy külön e célra kirendelt bányamérnök megbízzatná, kinek ezen feladat teljes befejezésére több év lesz szükséges.

42. Több tárgy nem lévén, a jegyzőkönyv bezáratik.

Kelt Tiszolcon, 1893. évi október 18-án.

Návay Gyula
Wagner Vilmos
Branszky Vendel

Néhány szakkifejezés magyarázata az I-II. részhez

Bányamérték: egy, a külszínen 12544 négyszögöl (45116,4 m²) egyenszögű négyszöggel meghatározott terület, melynél a rövidebb oldal legalább 50 öl (106,2 m), s amely terület alatt a bányászati jogosítvány a végtelen mélységig terjed; ez az egyszerű mérték.

Bányatelek: ugyanazon adományozásban foglalt több bányamérték együttléve.

Főbejárás: régi jog szerint a bányaszék által negyedévenként, valamint a királyi biztosok által tartott bányajárás.

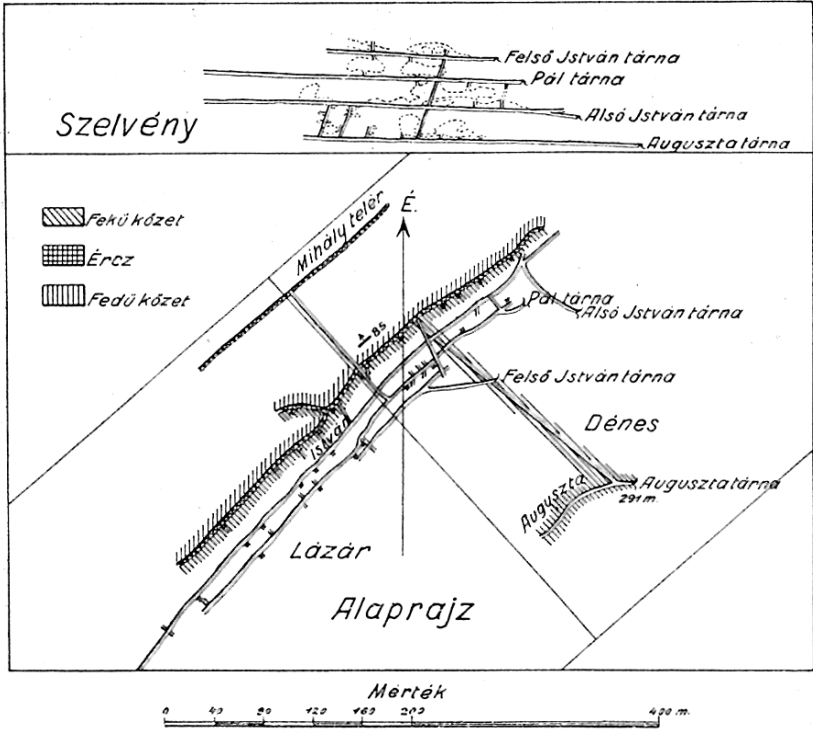
Határköz: a bányatelkek között vagy mellett adományozott oly kisebb terület, melyre egy törvényes bányamérték nem fektethető.

Zártkutatómány (szabadkutatómány): egy bizonyos terület, amelyen kizárólagos kutatási joggal rendelkezik a bányavállalkozó.

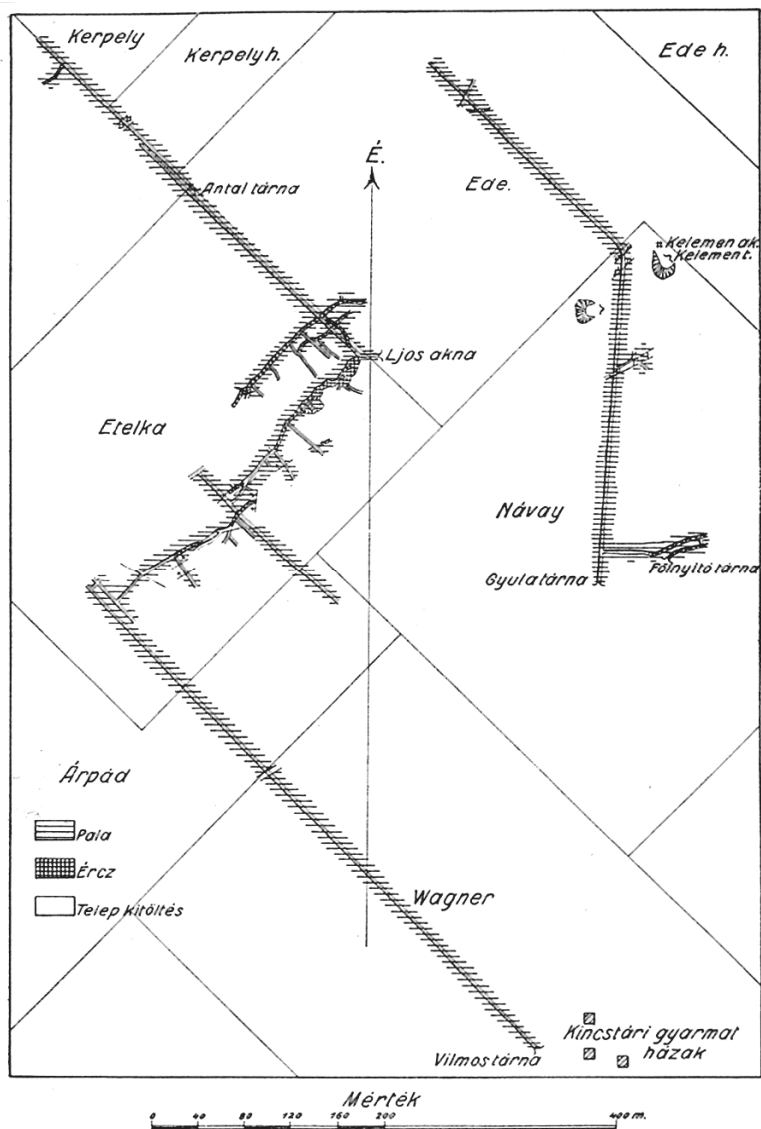

Á b r á k

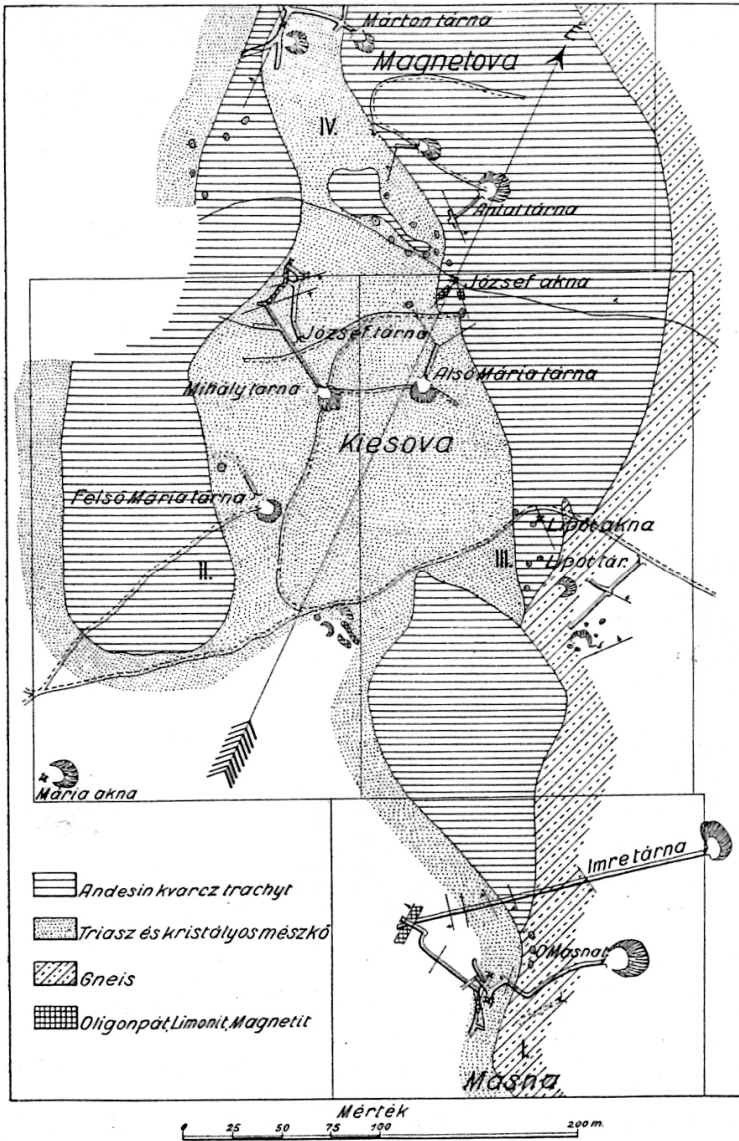
(Az I-II. részhez)

1. ábra. A nadabulai m. kir. állami vaskőbánya alaprajza és szelvénye.
 (Forrás: Papp Károly: A magyar birodalom vasérc- és kőszénkészlete,
 Bp. 1915.)

2. ábra. A rudnai m. kir. Vasércbánya bányatelkeinek és teléreinek alaprajza. (Forrás: Papp Károly: A Magyar Birodalom vasérc- és kőszénkészlete, Bp. 1915.)

3. ábra. A tiszolci m. kir. állami vasércbányák helyszínrajza. (Forrás: Papp Károly: A Magyar Birodalom vasérc- és kőszénkészlete, Bp. 1915.)